

KAKO ZAPOČETI POSAO U RURALNOM TURIZMU BOSNE I HERCEGOVINE

Vodič je pripremljen u okviru projekat
“Jačanje kapaciteta za podršku ruralnog razvoja u jugoistočnoj Evropi”

KAKO ZAPOČETI POSAO U RURALNOM TURIZMU BOSNE I HERCEGOVINE

Andja Vukčević Zorić

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. RURALNI TURIZAM U BIH.....	6
3. OSNOVNE ZAKONSKE ODREDBE ZA OBAVLJANJE POSLA ZA SEOSKA DOMAĆINSTVA U REPUBLICI SRPSKOJ	8
3.1 Registracija domaćinstava u Republici Srpskoj	9
3.2 Obaveze iz poslovanja	10
4. OSNOVNE ZAKONSKE ODREDBE ZA OBAVLJANJE POSLA ZA SEOSKA DOMAĆINSTVA U FEDERACIJI BIH	12
4.1 Registracija seoskog domaćinstva u Federaciji BiH	13
4.2 Kategorizacija	14
4.3 Obaveze iz poslovanja	15
5. SMJERNICE ZA UPRAVLJANJE TURISTIČKIM SEOSKIM DOMAĆINSTVOM	18
5.1 Plasman i promocija proizvoda u ruralnom turizmu	19
5.2 Pozitivni i negativni aspekti bavljenja seoskim turizmom	20
5.3 Kako do zadovoljnog gosta	20
5.4 Smjernice za uređenje domaćinstva	24
6. ODRŽIVI RAZVOJ I EU PERSPEKTIVA	28
7. ZAKLJUČAK.....	29
8. KORISNI LINKOVI I INFORMACIJE.....	29

1 UVOD

Priručnik je namijenjen seoskim domaćinstvima koja žele da pružaju turističke i ugostiteljske usluge u ruralnom turizmu u Bosni i Hercegovini.

Pod **seoskim domaćinstvom u turizmu** u ovom priručniku se podrazumijevaju domaćinstva na selu čija je **osnovna djelatnost poljoprivrede**, a turističke usluge su dopunska djelatnost. U skladu sa propisima u BiH ovakva seoska domaćinstva mogu pružati **ugostiteljske usluge smještaja i ishrane**, te **prodavati sopstvene proizvode i organizovati aktivnosti za goste** u domaćinstvu i okruženju.

Cilj priručnika je davanje osnovnih informacija potrebnih za legalizaciju, razvoj i unapređenje poslovanja seoskim domaćinstvima u turizmu.

Legalizacija poslovanja domaćinstva podrazumijeva neku formu registracije domaćinstva za pružanje ugostiteljskih i turističkih usluga, te ispunjavanje zakonskih obaveza u smislu minimalnih tehničkih uslova za otpočinjanje i obavljanje ove djelatnosti.

Kroz registraciju stvarate uslove za bolju i lakšu promociju i prodaju, te možete da ostvarite poslovnu saradnju sa turističkim preduzećima poput turističkih agencija, turoperatora i drugih aktera.

Dodatno registracija vam omogućava učešće u programima koji daju finansijsku i stručnu podršku domaćinstvima, te kroz ove programe možete da dođete do dodatnih resursa za potrebe razvoja vašeg domaćinstva.

Osnovni uslovi za domaćinstva u Republici Srpskoj za pružanje usluga smještaja i ishrane u seoskom domaćinstvu su sklapanje ugovora sa turističkom organizacijom, agencijom ili drugim pravnim licem o pružanju ovih usluga, ispunjavanje osnovnih tehničkih uslova za pružanje ovih usluga, a zatim ispunjavanje obaveza vezanih za evidenciju gostiju i prometa, te za plaćanja taksi, poreza i doprinosa.

Osnovi uslovi za pružanje usluga smještaja i ishrane u Federaciji BiH su registracija seoskog domaćinstva u opštini ili ministarstvu, zadovoljavanje minimalnih tehničkih uslova (kategorizacija), odnosno dobijanje odobrenja za rad, a zatim ispunjavanje obaveza vezanih za označavanje domaćinstva, evidenciju gostiju, evidenciju prometa i izdavanje računa, te plaćanja taksi, poreza i doprinosa.

2 RURALNI TURIZAM U BIH

Radoje Tasić

Ruralne sredine u BiH mogu da ponude prirodne i kulturne sadržaje koje su posebno interesantne stanovništvu iz gradskih sredina, opterećenom ubrzanim stilom života, gradskom gužvom i stresom. U ruralnim sredinama oni traže odmor i relaksaciju, mogućnost rekreacije i sporta na otvorenom, da uživaju u prirodi, tišini i miru, čistom vazduhu i zdravoj hrani. Ovo su individualni gosti, koji traže bijeg od gužve i obično dolaze autom i sa lokacija koje su udaljene do 3 sata vožnje od turističke destinacije. Ovo su uglavnom vikend gosti i najdominantnija grupa korisnika su porodice sa djecom. Porodice sa djecom traže sadržaje prilagođene za cijelu porodicu, sa posebnom pažnjom na potrebe i mogućnosti djece. Na ovakve kraće odmore uglavnom idu kao drugi i treći odmor u toku godine i van glavnih sezona, odnosno u proljeće i na jesen.

Od prirodnih atrakcija gostima u ruralnom turizmu u BiH posebno su interesantne aktivnosti uz vodu, poput jezera i rijeka, od plivanja do plovidbe i ribolova, te planine za pješaćenje i biciklizam. Pored toga interesantna su im i zaštićena prirodna područja pa često posjećuju nacionalne parkove, parkove prirode i slično.

U selima traže dobru hranu i piće i kulturne sadržaje koji su vezani za selo, a posebno aktivnosti vezane za poljoprivredu i poljoprivrednu proizvodnju.

Među gostima koje interesuje selo i agroturizam, posebno mjesto zauzimaju tzv. „gastro“ gosti koji u selo dolaze prvenstveno zbog domaće i tradicionalne hrane i pića, koju žele da probaju, da nauče više o njima, da učestvuju u aktivnostima pripreme ili da vide kako se priprema na tradicionalan način. Ovdje su im interesantni domaći **proizvodi od mlijeka i mesa**, poput domaćeg autohtonog sira i suhomesnati proizvodi poput pršuta i kobasica, te **domaći proizvodi od voća i povrća**, od pekmeza i soka, preko ajvara i ukiseljenog povrća, do vina, rakije i voćnih likera, i slično. Pored toga goste koje interesuje selo i agroturizam često interesuje tradicija, istorija i kultura, pa su zainteresovani za narodne običaje, tradicionalne vještine i stare zanate, priče i legende, ali i za svakodnevni život i aktivnosti na selu, pa žele da učestvuju u berbi voća, košenju sijena, hranjenju životinja, jahanju konja ili vožnji na kolima ili sankama i slično.

U Bosni i Hercegovini, ruralni turizam je u početnim fazama razvoja. Stalnom rastu i poseban zamah je dobio pod uticajem pandemije, odnosno nemogućnosti kretanja između granica i potreba za socijalnim distanciranjem. Dodatno, ruralni turizam globalno odgovara promjenama u potrebama i ponašanju potrošača koji sve više traže autentično i individualno iskustvo.

3 OSNOVNE ZAKONSKE ODREDBE ZA OBAVLJANJE POSLA ZA SEOSKA DOMAĆINSTVA U REPUBLICI SRPSKOJ

Poslovanje seoskih domaćinstava u turizmu u Republici Srpskoj je regulisano „Pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u objektu seoskog turizma“.

Ovaj pravilnik kaže da vi kao fizičko lice možete legalno da pružate ugostiteljske i turističke usluge samo ako sklopite ugovor o pružanju ovih usluga sa turističkom organizacijom, turističkom agencijom ili drugim pravnim licem. Pored toga kaže i da u tom slučaju onda možete da:

- pružate **uslugu smještaja** u sobi i apartmanu (do maksimalno 15 osoba istovremeno) sa ili bez usluge služenja hrane i pića tim gostima;
- pružate **uslugu pripremanja i usluživanja hrane i pića od proizvoda iz sopstvene proizvodnje**¹ izletnicima² (za maksimalno do 50 gostiju istovremeno),
- **prodajete ručno proizvedene proizvode**,
- vršite promociju lokalnih i tradicionalnih proizvoda,
- iznajmljujete konje za jahanje,
- **organizujete aktivnosti** poput lova i ribolova, pješačkih tura, branje gljiva, ljekovitog i šumskog bilja, berbe sezonskog voća i povrća, ubiranje ljete, i ostale slične aktivnosti.

¹ Pod **proizvodima iz sopstvene proizvodnje** se podrazumijevaju poljoprivredni proizvodi proizvedeni na poljoprivrednom gazdinstvu, drugim poljoprivrednim gazdinstvima i šumski proizvodi koje ugostitelj ili fizičko lice ubere, odnosno divlje životinje koje ulovi, ili kupi od drugog lica koja su ih ubrali ili ulovili. S tim što prilikom pružanja usluga ishrane i pića možete da koristite i proizvode koji ne moraju biti iz programa sopstvene proizvodnje, kao što su brašno, ulje, so, svi začini, šećer, med, mineralna voda, čaj, kafa i ostali slični proizvodi.

² **Izletnici** su vanjski gosti odnosno gosti koji ne koriste smještaj, već samo uslugu ishrane.

3.1 Registracija domaćinstava u Republici Srpskoj

Da bi ste se legalno bavili turističkom djelatnošću kao seosko domaćinstvo u Republici Srpskoj potrebno je da, kao fizička lica, sklopite **ugovor sa lokalnom turističkom organizacijom**, turističkom agencijom ili drugim pravnim licem koje obavlja ugostiteljsku ili turističku djelatnost kao pretežnu djelatnost, poput specijalizovanih agencija za iznajmljivanje alternativnog smještaja.

Ovaj ugovor predstavlja alternativu za registraciju preduzeća ili preduzetničke radnje, te je njegovo sklapanje ustvari zamjena za proces registracije. Ova opcija je na raspolaganju domaćinstvima koja imaju živu poljoprivrednu proizvodnju, da bi mogla da ostvare dodatne prihode kroz pružanje turističkih usluga bez registracije preduzeća ili samostalnog preduzetništva.

Sklapanjem ugovora sa pravnim licem, to pravno lice preuzima na sebe obavezu izdavanja računa za turističke usluge koje ste vi pružili kao seosko domaćinstvo.

Za sklapanje ovog ugovora možete da se obratite turističkoj organizaciji opštine na čijoj se teritoriji nalazi domaćinstvo, ako takva postoji. Turistička organizacija ima pripremljene standardne ugovore za domaćinstva. Ovi ugovori se obično sklapaju na godinu dana i obnavljaju se svake godine.

Nakon potpisivanja ugovora, trebate da taj ugovor odnesete u Agenciju za posredničke, informatičke i finansijske usluge (APIF) za potrebe evidentiranja i pri tome treba da podnesete „**Zahtjev za izdavanje potvrde** o evidentiranju ugovora o pružanju usluga u registru fizičkih lica koja pružaju ugostiteljske usluge na selu“ na propisanom obrascu. Ovaj obrazac traži podatke o fizičkom licu koje pruža ove usluge, o objektu (vrsta objekta, adresa, kontakti, ukupan broj kreveta, ukupna površina objekta), broj i datum zaključivanja ugovora o pružanju usluga, te informaciju da li će te usluge pružati u toku cijele godine ili samo sezonski.

Ovako registrovani pružaoci ugostiteljskih usluga u objektu seoskog turizma u Republici Srpskoj **nemaju obavezu kategorizacije, ne moraju da imaju fiskalnu kasu i oslobođeni su plaćanja boravišne takse.**

3.2 Obaveze iz poslovanja

Fizičko lice kod obavljanja djelatnosti pružanja usluga u formi seoskog domaćinstva dužno je da:

1. vidno istakne cijene usluga koje pruža i pridržava se istaknutih cijena,
2. utvrdi normative hrane i pridržava se utvrđenih normativa,
3. dnevno vodi evidenciju gostiju,
4. prijavljuje i odjavljuje boravak gostiju i prijavljuje boravak stranaca,

5. plaća porez na dohodak i uplaćuje doprinose,
6. osigura bezbjednost hrane koja je usklađena sa posebnim propisima iz oblasti bezbjednosti hrane.

Cjenovnik i normativi

Seoska domaćinstva su dužna da u svakoj sobi postave cjenovnik sobe i ostalih usluga na jezicima BiH i prevod na engleskih jezik, te da pripreme i istaknut kućni red na vidnom mjestu.

Ako pružaju usluge pripreme i služenja hrane i pića, treba da pripreme cjenovnik ovih usluga te pored toga treba da pripreme i normative za pripremu jela i pića. Cjenovnik i normativi trebaju da se nalaze na vidnom mjestu u prostorijama u kojima se služi hrana i piće, a normativi trebaju biti dostupni gostu na upit.

Normativi hrane i pića se utvrđuju za svako jelo i piće koje je u ponudi domaćinstva i sastoji se od popisa namirnica, jedinice mjere za služenje (porcija, čaša), te količine namirnica izražene u jedinicama mjere količine (kilogram, litar) koje su potrebne za izradu jela i pića.

Evidencija gostiju

Evidencija gostiju se vrši u knjizi gostiju koja je regulisana Pravilnikom o obliku, sadržaju, mjestu i načinu vođenja evidencije gostiju kod fizičkog lica koje pruža ugostiteljske usluge na selu.

Knjiga gostiju se prema ovom pravilniku vodi za domaće državljane, dok se za strane goste vodi u

skladu sa propisima o stranicima.

Knjiga gostiju može da se vodi u štampanoj ili elektronskoj formi, i to ažurno, uredno i tačno, te po hronološkom redu.

Podaci koji se unose u knjigu su: redni broj prijave, ime i prezime, pol, dan, mjesec i godina rođenja; mjesto, opština i država rođenja; adresa, jedinstveni matični broj građana, datum i vrijeme dolaska i odlaska, i broj izdatog računa, i primjedba. Ovi podaci se unose na osnovu ličnih isprava (uglavnom lične karte). Gost se u knjigu upisuje odmah po dolasku u smještaj. Knjiga gostiju se čuva najmanje dvije godine nakon što je popunjena.

Prijava i odjava gostiju i prijava boravka stranaca

Domaćinstva imaju obavezu prijave i odjave svakog gosta koji noći u domaćinstvu. Gosti se prijavljuju u nadležnoj turističkoj organizaciji u roku od 24 sata od dolaska gostiju i odjavljuju u roku od 24 sata od odlaska.

Prijava i odjava gosta vrši se po propisanim obrascima koji se dobijaju kod turističke organizacije.

Domaćinstva koja pružaju usluge smještaja dužna su nadležnoj organizacijskoj jedinici Službe za poslove sa strancima ili policiji prijaviti boravište stranca najkasnije u roku od 12 sati od trenutka pružanja usluge smještaja strancu.

Prijava i odjava stranaca može da se vrši preko internetske aplikacije www.eStranac.ba

Za pristupne podatke za ovaj sistem domaćinstva

treba da se obrate terenskoj kancelariji Službe za poslove sa strancima kako bi dobili korisničko ime i lozinku. Kontakt informacije od terenskih centara se mogu pronaći na <http://sps.gov.ba>

Porez na dohodak

Pružalac ugostiteljskih usluga u seoskom domaćinstvu obveznik je poreza na dohodak u iznosu od 10% od ostvarenog prihoda.

Poreska osnovica predstavlja razliku između ukupno ostvarenih prihoda i plaćenih doprinosa. Pri tome, prihod ostvaren na ovaj način se oporezuje kao "ostali dohodak", što znači da nemaju pravo na odbijanje troškova osim iznosa za plaćene doprinose.

Doprinosi

Lice koje pruža uslugu smještaja, ishrane i pića u apartmanu i sobi za iznajmljivanje i koje je upisano u registar za obavljanje te djelatnosti kod nadležne organizacije, pod uslovom da nije obveznik doprinosa na osnovu radnog odnosa ili korisnik prava na penziju, obavezno je da uplaćuje doprinos za zdravstveno osiguranje do 20-tog u mjesecu za prethodni mjesec.

Osnovica doprinosa je 30% prosječne bruto plate u Republici Srpskoj za prethodnu godinu, a stopa doprinosa za zdravstveno osiguranje iznosi 12%.

4 OSNOVNE ZAKONSKE ODREDBE ZA OBAVLJANJE POSLA ZA SEOSKA DOMAĆINSTVA U FEDERACIJI BIH

Poslovanje seoskih domaćinstva u Federaciji BiH je definisano „Pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom domaćinstvu“.

Prema ovom pravilniku fizičko lice koje je registrovano kao seosko domaćinstvo u nadležnoj službi može da pruža:

- **usluge smještaja** u sobi, apartmanu i kampu,
- **usluge pripremanja i usluživanja hrane i pića** iz programa sopstvene proizvodnje (domaća jela i pića),
- **uslugu degustacije vina ili rakije, narezaka (sira i suhomesnatih proizvoda) i namaza izletnicima,**
- **možete da prodajete narodne rukotvorine i**
- **organizujete aktivnosti upoznavanja naslijeđa, načina života i tradicionalne kulture seoskih područja.**

Zavisno od toga koje od ovih usluga pružate biti ćete svrstani u neku od slijedećih **vrsta objekata u seoskom domaćinstvu: soba, apartman, kamp, vinotočje/ kušaonica, izletišta**. Za svaku od ovih vrsta su dalje posebno određeni uslovi za poslovanje.

4.1 Registracija seoskog domaćinstva u Federaciji BiH

Mjesto registracije zavisi od kategorije objekta. Objekti koji zadovoljavaju uslove za dvije ili tri zvjezdice se registruju u opštini na čijoj teritoriji se nalaze, u službi za gospodarstvo/privredu. Ako objekat može biti kategorisan sa četiri i pet zvjezdica onda se reg-

istracija vrši kod Federalnog ministarstva okoliša i turizma.

Za registraciju je potrebno pribaviti slijedeću dokumentaciju

1. Zahtjev za registraciju (od opštine ili Ministarstva);
2. Dokaz o državljanstvu BiH i prebivališu u FBiH (ovjerena kopija lične karte);
3. Dokaz da nema već osnovanu ugostiteljsku radnju na području FBiH (uvjerenje od opštine ili izjava ovjerena u opštini);
4. Dokaz o poslovnoj sposobnosti (uvjerenje Centra za socijalni rad);
5. Dokaz o vlasništvu ili nosiocu prava korištenja poslovnog prostora (vlasnički list, građevinska ili upotrebna dozvola);
6. Dokaz o zdravstvenoj sposobnosti (sanitarna knjižica nosioca odobrenja i članove porodice koji direktno učestvuju u pružanju usluga prehrane);
7. Uvjerenje od nadležne zdravstvene ustanove da članovi koji žive u istom objektu nisu evidentirani kao bolesnici koji boluju od neke zakonom određene zarazne bolesti ili da nisu duševni bolesnici;
8. Dokaz da nije izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja ugostiteljske djelatnosti (uvjerenje od suda za prekršaje);
9. Dokaz o izmirenim porezima i doprinosima (uvjerenje od Poreske uprave);
10. Dokaz o ispravnosti elektroinstalacija za iznajmljivanje soba, apartmana ili kuća za odmor (uvjerenje od ovlaštenog preduzeća);
11. Dokaz o uplaćenju administrativnoj taksi.

4.2 Kategorizacija

Za pružanje ugostiteljskih usluga u seoskom domaćinstvu objekti moraju ispunjavati minimalne uvjete za vrstu i uslove za kategoriju.

Da bi objekat bio razvrstan u vrstu mora zavisno od vrste ispunjavati opšte i posebne uslove:

- opšte uslove za vrstu;
- opšte minimalne uslove;
- minimalne uslove za vrste soba, apartmana, kamp;
- vinotočje (kušaonice za vino) i kušaonice
- minimalne uslove za izletišta

Uslovi za kategorizaciju koji u objektu moraju biti ispunjeni utvrđeni su u prilogima Pravilnika o razvrstavanju, minimalnim uslovima i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u seoskom domaćinstvu.

Objekti u seoskom domaćinstvu se kategorišu na osnovu zadovoljavanja uslova vezanih za usluge, uređenje, opremu, uređaje, održavanje i dr. Pri tom objekti u kojima se usluge pružaju ljeti (od 1. maja do 31. oktobra), ne moraju zadovoljiti uslove koji su vezani za poslovanje zimi (primarno se misli na grijanje).

Zahtjev za utvrđivanje ispunjenosti minimalnih uslova i uslova za kategoriju za objekte sa četiri zvjezdice, podnosi se Federalnom ministarstvu okoliša i turizma, a za objekte sa dvije ili tri zvjezdice, podnosi se opštinskom, odnosno gradskom organu uprave nadležnom za poslove ugostiteljstva prema sjedištu objekta.

Zahtjev sadrži: ime i prezime, jedinstveni matični broj i adresu prebivališta, te se uz njega dostavlja slijedeća dokumentacija

- dokaz da je državljanin BiH,
- dokaz da je poslovno sposoban,
- dokaz da je vlasnik objekta ili zemljišta,
- dokaz da ispunjava propisane minimalne uslove i uslove za kategoriju,
- dokaz da nije pravosnažnom sudskom presudom ili rješenjem o prekršaju izrečena mjera sigurnosti ili zaštitna mjera zabrane pružanja usluga u domaćinstvu,
- podatke o broju i površinama smještajnih jedinica.

Nakon podnošenja zahtjeva slijedi izlazak komisije za kategorizaciju na lice mjesta (uviđaj), izrada zapisnika i donošenje rješenja.

Troškove procedure kategorizacije snosi podnosioc zahtjeva, a za kategorizaciju kod Ministarstva takse za sprovođenje postupka kategorizacije su

- Soba - četiri zvjezdice 300,00 KM -pet zvjezdica 400,00 KM
- Apartman - četiri zvjezdice 400, 00 KM -pet zvjezdica 500,00 KM
- Kamp -četiri zvjezdice 500, 00 KM -pet zvjezdica 1.000,00 KM

Troškove za poceduru kategorizacije na nivou opštine određuje opština.

4.3 Obaveze iz poslovanja

Obaveze iz poslovanja seoskog domaćinstva u Federaciji BiH koje pruža ugostiteljske usluge su

1. označavanje objekta,
2. isticanje cijene usluga,
3. utvrđivanje i ovjeravanje normativa jela i pića,
4. izdavanje računa za pružene usluge,
5. vođenje evidencije gostiju,
6. prijava i odjava boravka gostiju i stranaca,
7. plaćanje poreza na dohodak,
8. plaćanje boravišne takse,
9. plaćanje turističke članarine.

Označavanje seoskog domaćinstva

Naziv domaćinstva se ističe u blizini objekta ili na glavnom ulazu u objekt, i to na oznaci koja je izrađena od prirodnog materijala iz kraja u kojem se objekt nalazi (domaći prirodni materijal), sa nazivom „seosko domaćinstvo“, imenom domaćinstva, propisanim nazivom utvrđene vrste, te oznakom kategorije.

Na ploči sa nazivom može se istaknuti simbol u skladu sa ponudom i krajem u kojem se domaćinstvo nalazi, poput kušaonica sira, te ostale informacije. Osim toga na ploči može da stoji umjesto naziva seosko domaćinstvo i nazivi agroturizam, seoski turizam i slično.

Cjenovnici i normativi hrane i pića

Cjenovnik za smještaj

U prostorijama treba da stoji cjenovnik soba /apartmana i ostalih usluga na jednom od službenih jezika BiH i najmanje na jednom stranom jeziku. U sobama/apartmanima cjenovnik se može zalijepiti na vrata sa unutrašnje strane ili uokviriti pa staviti na zid.

Za sastavljanje cjenovnika nema propisanih pravila, ali treba da sadrži vrstu smještaja, cijenu smještaja, odnosno usluge po sezonama izraženu u konvertibilnim markama.

U slučaju da domaćinstvo pruža uslugu prehrane uz smještaj, treba da stoji naznaka koja je vrsta usluge u pitanju odnosno samo noćenje, noćenje s doručkom, polupansion ili puni pension. Za iznajmljivače koji nude samo smještaj u cjenovniku se navode usluge kao noćenje po osobi po danu (za sobe), a za iznajmljivanje apartmana po danu (za apartmane).

Pored iznosa cijene usluge smještaja u cjenovniku treba da stoji i iznos boravišne takse.

Cjenovnik i normativi hrane i pića

Seosko domaćinstvo koje nudi usluge pripreme i služenja hrane i pića mora da pripremi normative jela i pića i cjenovnike, koji se ovjeravaju u opštini.

Normativi hrane i pića se utvrđuju za svako jelo i piće koje je u ponudi domaćinstva i sastoji se od popisa namirnica, jedinice mjere za služenje (porcija, čaša), te količine namirnica izražene u jedinicama mjere količine (kilogram, litar) koje su potrebne

za izradu jela i pića. Normativi se daju na uvid gostu na njegov upit.

Prostor u kom se služi hrana i piće treba da ima cjenovnik jela i pića koja su u ponudi.

Cjenovnik i normativi se ovjeravaju u kancelariji za inspekcijske poslove u opštini.

Za ovjeru se uz cjenovnik i normative prilaže zahtjev i ovjerena kopija odobrenja za rad i dokaz o plaćenju administrativnoj taksi. Svaka izmjena cjenovnika i normativa se ponovo ovjerava.

Izdavanje računa

Turističko seosko domaćinstvo za svaku pruženu naplaćenu uslugu mora izdati račun. Račun mora sadržavati: naziv ugostiteljskog objekta, poreski identifikacioni broj, broj računa, datum i vrijeme izdavanja računa, vrstu, količinu i cijenu pruženih usluga, te uz uslugu smještaja navesti i iznos boravišne takse.

Prijava i odjava gostiju i prijava boravka stranaca

Turističko seosko domaćinstvo ima obavezu prijave i odjave svakog gosta koji noći u domaćinstvu. Gosti se prijavljuju u nadležnoj turističkoj zajednici u roku od 24 sata od dolaska gostiju i odjavljuju u roku od 24 sata od odlaska. Prijava i odjava gosta vrši se po propisanim obrascima koji se dobijaju kod turističke zajednice.

Domaćinstva koja pružaju usluge smještaja dužna su nadležnoj organizacijskoj jedinici Službe za poslove sa strancima ili policiji prijaviti boravak

stranca najkasnije u roku od 12 sati od trenutka pružanja usluge smještaja strancu.

Prijava i odjava stranaca može da se vrši preko internetske aplikacije www.eStranac.ba

Za pristupne podatke za ovaj sistem domaćinstvo treba da se obrati terenskoj kancelariji Službe za poslove sa strancima kako bi dobili korisničko ime i lozinku. Kontakt informacije od terenskih centara se mogu pronaći na <http://sps.gov.ba>

Evidencija gostiju

Seoska domaćinstva su dužna voditi evidenciju (popis) gostiju u obliku uvezane knjige ili u elektronskom obliku.

U popis gostiju upisuju se redni broj prijave, prezime i ime gosta, broj lične karte ili putne isprave, vrsta pružene usluge, datum početka pružanja usluga, datum prestanka pružanja usluga i primjedba.

Za strane goste se upisuje još i državljanstvo, vrsta i broj putne isprave, vrsta i broj vize, datum dozvole boravka, datum i mjesto ulaska u BiH.

Kad se popis gostiju vodi u obliku uvezane knjige, na prednjoj stranici korica treba biti naziv »Popis gostiju«, a na prvoj unutrašnjoj stranici, na kojoj se ne upisuju podaci, treba biti upisano ime i prezime lica na koje glasi rješenje o odobrenju za pružanje ugostiteljskih usluga u seoskom domaćinstvu.

Popis gostiju koji se vodi u obliku uvezane knjige mora se čuvati najmanje dvije godine nakon što je knjiga popunjena.

Kad se popis gostiju vodi elektronski, po isteku kalendarske godine potrebno ga je ispisati i/ili pohran-

iti na odgovarajućem mediju i čuvati najmanje dvije godine.

Porez na dohodak

Seoska domaćinstva su obveznici poreza na dohodak.

Dohodak se izračunava na način da se od svih naplaćenih usluga oduzmu izdaci (npr. trošak el. energije, potrošni materijal) i na tako utvrđenu osnovicu plaća 10% poreza na dohodak. Priznaju se troškovi u procentu od 50 % prihoda ostvarenog na osnovu iznajmljivanja smještaja.

Plaćanje poreza na dohodak se može vršiti paušalno.

Boravišna taksa

Boravišna taksa je naknada za korištenje turističke, komunalne i saobraćajne infrastrukture i suprasrukture na području jedinice lokalne samouprave ili u turističkom mjestu koju plaća domaći ili strani državljanin koji izvan svog mjesta prebivališta koristi uslugu noćenja u ugostiteljskom objektu za smještaj.

Visinu boravišne takse na prijedlog Federalnog ministra okoliša i turizma utvrđuje Vlada Federacije BiH u prvoj polovini tekuće godine za sljedeću godinu.

Seoska domaćinstva plaćaju paušalni iznos boravišne takse za svaki krevet (ležaj) u objektu u kojem se pružaju usluge smještaja. Dodatni (pomoćni kreveti) oslobođeni su plaćanja godišnjeg paušalnog iznosa boravišne takse.

Iznos takse zavisi od broja kreveta, koeficijenta razreda turističkog mjesta u kom se nalazi domaćin-

stvo i visine boravišne takse koja se određuje na godišnjem nivou.

U 2021 godini maksimalni mogući iznos boravišne takse po krevetu je 60,00 KM, ali se u zavisnosti od kantona uglavnom kreće od 25 do 50 KM.

Turistička članarina

Turistička seoska domaćinstva dužna su turističkoj zajednici plaćati i turističku članarinu, kao fizička lica.

Turistička članarina plaća se prema zakonski određenim stopama na osnovu ukupnog godišnjeg prihoda koje je domaćinstvo ostvarilo. Seoska domaćinstva kao fizička lica plaćaju članarinu po stopi od 0.025%.

5 SMJERNICE ZA UPRAVLJANJE TURISTIČKIM SEOSKIM DOMAĆINSTVOM

5.1 Plasman i promocija proizvoda u ruralnom turizmu

Polazna osnova za dobru promociju i bolju prodaju je dobro poznavanje vaših gostiju. Treba da znate ko su, kakvu ponudu žele i šta ih privlači u vaše domaćinstvo. S obzirom da različite grupe ljudi traže različitu ponudu i dolaze do informacija o ponudi kroz različite kanale, da bi ste bili uspješni u privlačenju gostiju trebate da prilagodite svoju ponudu ciljanoj grupi gostiju, te da u zavisnosti tome kome se obraćate prilagodite i poruku koju im šaljete i kojim putem.

Na primjer, porodice sa djecom će tražiti ponudu koja je prilagođena djeci, te će odluke o odabiru vašeg domaćinstva prvenstveno bazirati na tome. U ovom slučaju su obično majke te koje traže informacije o ponudi i donose odluke gdje će se ići na odmor, i osim interneta u procesu odabira domaćinstva kao izvor informacija veoma su im važne preporuke od prijatelja i rodbine. Shodno tome ako su vam porodice sa djecom ciljna grupa, onda su vaša primarna publika za oglašavanje majke, a poruke koje ćete da im šaljete treba da zadovolje njihovu potrebu da svojoj djeci obezbijede kvalitetne i sigurne sadržaje i iskustvo koje će biti korisno za rast i razvoj djece, i to kako vi to možete da im pružite.

Promociju i prodaju možete da vršite preko interneta, kroz tradicionalne medije (radio, televizija, novine), preko sajмова, kroz promotivne materijale, metodom od usta do usta (po preporuci), preko posrednika i kroz saradnju sa drugim akterima u turizmu u destinaciji.

U današnje vrijeme, internet je postao najznačajniji kanal za komunikaciju sa potencijalnim gostima, te su neki od najznačajnijih alata koje možete da koristite u ovu svrhu: internet stranice vašeg domaćinstva, profili na društvenim mrežama Facebook i Instagram, Google MyBusiness stranica i profil na Google mapama, globalni posrednički portali poput booking.com, Airbnb, Tripadvisor, i slični portali u zemlji poput rural.ba, viadrinarica.com, bhsele.ba. Pored toga internet može da vam služi za relativno jeftino oglašavanje prije svega putem Google i Facebook servisa za oglašavanje.

U promociji vam mogu pomoći i turističke organizacije/ zajednice opštine i kantona, a turističke agencije i turoperateri vas mogu uključiti u svoju ponudu ili zajedno sa vama napraviti paket aranžmane koje će te zajedno ponuditi gostima.

Od tradicionalnih promotivnih materijala od koristi vam još uvijek mogu biti vizit karte, letci i brošure, te učešće na sajmovima, posebno ako proizvodite vlastite proizvode koje možete da prodajete na ovim događajima.

Neki od načina da dovedete goste u vaše domaćinstvo mogu biti i organizacija interesantnih malih događaja i aktivnosti, poput obilježavanja nekih narodnih ili porodičnih svečanosti, druženja uz tradicionalnu živu muziku, mini sajma domaćih proizvoda, takmičenja u spremanju nekih tradicionalnih jela ili pak u tradicionalnim sportovima i aktivnostima na selu i slične sadržaje.

5.2 Pozitivni i negativni aspekti bavljenja seoskim turizmom

Pozitivni aspekti bavljenja turizmom

Bavljenje turizmom na seoskim domaćinstvima omogućava vam da ostvarite dodatne prihode, lakši plasman poljoprivrednih i zanatskih proizvoda proizvedenih u domaćinstvu kroz turizam, te vam omogućava da objekte i prostor u i oko domaćinstva stavite u funkciju stvaranja dodatnih prihoda.

Bavljenjem turizmom na seoskom domaćinstvu, možete da ostvarite prihode iz drugih izvora osim poljoprivrede, čime osim povećanja prihoda, smanjujete rizike stvaranjem prihoda iz više različitih izvora.

Turizam omogućava da lakše plasirate svoje proizvode kroz prodaju direktno na imanju, čime umanjujete troškove koje bi ste imali kada bi iste prodavali preko tržnih centara, tržnica ili drugih prodajnih kanala.

Ujedno kroz turizam možete da date novu upotrebnu vrijednost objektima na vašem imanju koje inače stoje ne iskorišteni ili nedovoljno iskorišteni.

Negativni aspekti bavljenja turizmom

Negativni aspekti bavljenja turizmom su smanjenje privatnosti, povećanje obaveza, te potreba za ulaganjem u dodatne resurse.

Gosti zahtijevaju vašu pažnju i vrijeme, i to prije, u toku boravka i nakon boravka u domaćinstvu. Ovo može da bude dodatno opterećenje za članove domaćinstva, te da utiče na vaš dnevni raspored ak-

tivnosti i druge obaveze koje imate.

Ujedno bavljenje turizmom, kao i svaka druga djelatnost traži ulaganje resursa u njen razvoj i to prije svega finansijskih, tako da iako potencijalno može da donese značajnu korist za domaćine, važno je dobro procijeniti da li vam se isplati i da li imate dobre preduslove za razvoj ovog posla.

5.3 Kako do zadovoljnog gosta

Vaša komunikacija sa gostima počinje od prvog kontakta prilikom rezervacije smještaja, a nastavlja se dolaskom i boravkom u domaćinstvu, a podrazumijeva doček i ispraćaj. U svim komunikacijama od domaćina se očekuje pristojnost, ljubaznost i uslužnost.

Prije dolaska gosta, komunikacija sa potencijalnim gostima počinje kroz promociju, a nastavlja se kroz kontakte koje ste objavili u tok promocije. Treba voditi računa da kontakti u promotivnim porukama i materijalima budu tačni i ažurni.

Direktna komunikacija sa gostima započinje nakon što vas zainteresovani gost direktno kontaktira telefonom, emailom, preko društvene mreže ili preko rezervacijske platforme.

Prije dolaska gosta provjerite da li gosti imaju neke specijalne potrebe ili zahtjeve poput prehrambenih, zdravstvenih, vjerskih i slično, te da li im treba prevoz ili pomoć da dođu do vas.

Pri dolasku u domaćinstvo, **trebate dočekati gosta**. Vodite računa da su gosti potencijalno umorni

Eko rafting klub Rajska plaža, Bratunac

od puta, te ih treba smjestiti u što kraćem roku. O ovome posebno vodite računa, ukoliko želite da upražnjavate neke od naših običaja prilikom dočeka gostiju, te obratite pažnju na reakcije gostiju i prilagodite običaj u skladu s tim.

Ujedno vodite računa da je neko od ukućana tu da dočeka gosta, kao i da ste s **gostom dogovorili vrijeme dolaska**, posebno vezano za odlazak prethodnog gosta i potrebu za čišćenjem i pripremom smještaja za novog gosta.

Prvi susret sa gostom je posebno važan, jer se osnovni dojam stvara najvećim dijelom u momentu, a nakon toga se samo potvrđuje ili negira, a loš prvi utisak je teško ispraviti kasnije.

Goste trebate da dočekate sa vedrinom, srdačnošću i izrazom dobrodošlice. Možete da im poželite dobrodošlicu uz neko osvježavajuće piće. Goste up-

oznajte sa članovima domaćinstva i pokažite im i predstavite domaćinstvo, ujedno upoznajte ih sa pravilima domaćinstva. Stavite im do znanja kako mogu da vas kontaktiraju, te da ste im na raspolaganju za informacije i/ili usluge.

Od vas se očekuje da **raspoložete sa informacijama** kako o vašem domaćinstvu, tako i o vašoj okolini, posebno o mogućim aktivnostima. Ove informacije možete dijelom da obezbijedite kroz štampani materijal koji će te pripremiti sami i koji možete da dobijete od turističke organizacije i drugih izvora u destinaciji. Materijale možete ostaviti u sobama, ili na nekom ustaljenom mjestu u zajedničkim prostorijama. Izuzetno je važno da su informacije koje dajete **provjerene, kompletne i ažurne**.

Goste, koji to žele, **možete da uključite u svakodnevne aktivnosti domaćinstva**, možete da za njih

organizujete namjenske aktivnosti u okviru domaćinstva, ali i u vašoj okolini. **Aktivnosti u okolini** možete da realizujete vi sa njima, da ih uputite ne druge sadržaje koji su dostupni ili da za njih organizujete aktivnosti u saradnji sa drugim ponuđačima usluga iz okruženja.

Ali u svakom slučaju, potrebno je ostvarivanje dobre komunikacije sa gostima i uobičajeno je da se stvore **prijateljski odnosi između gosta i domaćina**.

Ako **radite sa grupama gostiju**, posebno sa izletnicima, nećete biti u mogućnosti da ostvarite individualnu komunikaciju sa svim gostima, pa možete da im se obratite kao grupi pri dolasku. Treba da ih pozdravite, poželite dobrodošlicu, kratko predstavite sebe i svoje domaćinstvo, i ponudite osvježenje.

Izletnicima odmah služite predjelo, a tokom služenja drugih jela, u pauzi između jela, porazgovarajte sa gostima.

Vodite računa da pojedini poslovi i aktivnosti na se-

oskom domaćinstvu, koji su normalni na selu, mogu izazvati negodovanje ili neugodu gostima iz gradskih sredina, koji nisu imali dovoljno ranih susreta sa selom, a posebno u kontekstu kako tretirate životinje u domaćinstvu.

Osim toga moguće je da se gosti boje životinja i insekata, pa imajte razumijevanja i nastojte da ih podučite o tome, ali nemojte da ih tjerate na interakciju sa životinjama.

Generalno treba da vodite računa o **čistoći (higijeni) i urednosti** i vašoj ličnoj i vašeg domaćinstva, ali i o čistoći i urednosti samih životinja i prostora u kojima životinje borave.

Vaši stolnjaci, čaše, tanjiri, pribor za jelo i prostorije trebaju biti čisti i uredni, kao i toaleti i sobe. Kod toaleta vodite računa i o dostupnosti sapuna, toaletnog papira i ubrusa/ručnika, posebno kada imate veću grupu odjednom, provjerite i dopunite po potrebi ove higijenske potrepštine u više navrata za vrijeme boravka grupe.

Ukoliko želite da vam dolaze gosti iz inostranstva, potreb-

SWG arhiva

Turistička organizacija Višegrad

no je da neko od ukućana zna koliko toliko **strani jezik** sa kojim može da komunicira sa gostima iz inostranstva. U današnje vrijeme se uglavnom očekuje minimalno znanje engleskog jezika, ali može i jezika odakle dolaze najčešći gosti. Od vas se ne očekuje savršeno poznavanje jezika, te vas niko neće ocjenjivati za njegovo znanje. Cilj je da uspijete da se sporazumijete sa gostom, i gosti će uglavnom će biti zadovoljni i zahvalni što se trudite da govorite zajedničkim jezikom, bez obzira na vaš nivo znanja jezika.

Pored toga vodite računa da gosti, mogu imati drugačije stavove i vjerske i kulturološke vrijednosti, te je važno da budete **tolerantni na različitosti**. Naravno, i vi i vaši gosti imate pravo izraziti mišljenje i stavove, ali nemojte da im ih namećete, ulazite u raspravu o njima i stvarate konflikt sa gostima.

Za manje grupe i individualne goste, prilikom odlaska možete prirediti malo druženje, i počastiti ih obrokom sa članovima vašeg domaćinstva.

Goste možete da ispratite sa nekim prikladnim poklonom, sitnicom, suvenirom ili nekim od vaših proizvoda. Poenta nije da poklon bude skup, već da bude simboličan izraz zahvalnosti.

Gostima zahvalite na dolasku, poželite sretan put i pozovite ih da dođu ponovo.

5.4 Smjernice za uređenje domaćinstva

Za turiste su najatraktivniji objekti karakterističnog stila gradnje za kraj u kom se nalaze i ako se uklapaju u okruženje i po izgledu i korištenim materijalima gradnje. Zato se često u seoskom turizmu koriste tradicionalni objekti koji se renoviraju i dodaju im se elementi udobnosti koje očekuju savremeni gosti, uz nastojanje da se savremeni elementi uklope koliko je to moguće u tradicionalni duh.

Osim o tradiciji pri uređenju vašeg domaćinstva trebate voditi računa da prostor bude funkcionalan, uređenje jednostavno i funkcionalno, a okruženje čisto i zeleno.

Kod starih objekata pri uređenju trebate zadržati tradicionalan i izvorni izgled, a kod novih objekata poželjno je oponašanje tradicionalnog stila gradnje, koje se ne mora prekopirati već nastojte da izgleda autentično i da odražava tradiciju. Ovo može da se vidi u materijalima koji su korišteni za izgradnju poput drveta i kamena, te u izgledu vrata, prozora, fasada, krovova, i to kako centralnog objekta tako i pratećih objekata na domaćinstvu.

Bez obzira da li se radi o novom ili starom objektu, objekat i izvana i iznutra mora biti dobro očuvan, uredan i održavan. Vanjski izgled objekta generalno mora biti bez oštećenja i znakova dotrajalosti, a fasade građevina domaćinstva treba da su bez krhotina, pukotina, ljuštenja boje i sl.

Osim toga atraktivnost vašeg domaćinstva se dobrim dijelom cijeni na osnovu **uređenosti posebno dvorišta i okućnice** jer gost prilikom dolaska na domaćinstvo, prvi utisak stvara na osnovu toga.

Okolina vašeg objekta treba da bude dobro očišćena, održavana, oznake bez mrlja i vidljivih oštećenja i sl. i dobro osvijetljena. Radni prostori, prostori za domaće životinje, alat i mašine trebaju biti uredno složeni, a otpad, viškovi materijala i rezervni dijelovi, koji se ne koriste trenutno, sklonjeni sa vidnog mjesta ako je to moguće.

Ograde i kapije treba da budu od prirodnih materijala, da kapija bude funkcionalna i da se lako otvara i zatvara, te da je ograda sređena (podšišana ili ofarbana). **Prilazi kući, staze, travnjaci** treba da budu jasno vidljivi, čisti i uredni, bez lokvi, rupa i sl. **Parking prostor** treba biti obilježen, bez prepreka, rupa i oštećenja. A ako ima **voćnjak, baštu ili vrt** bilo bi poželjno zasaditi sa što više autohtonih biljaka, posebno onih od kojih se prave neki domaći proizvodi u domaćinstvu.

Ostali **prostori za odmor van kuće** mogu biti obogaćeni sa stolovima, stolicama i klupama od prirodnog materijala. Terasa, lođa ili balkon treba da budu bez pukotina i ostalih oštećenja. Ukoliko je moguće poželjno je napraviti **sjenik** (nastrešnicu) od prirodnih materijala i biljaka poput vinove loze, puzavica ili drveta. Okolina se može urediti sa **dodatnim elementima** koji su autentični i uklopljeni u tradiciju, poput zaprežnih kola, bunara, tradicionalnih alata ili posuđa. Sadržaj se može obogatiti sa **dječjim igralištem ili bazenom**, pri čemu treba voditi računa o bezbjednosti djece.

Unutrašnjost objekata treba da bude uređena jednostavno i funkcionalno te obogaćena detaljima, koji odaju domaćinski utisak, ali bez pretjerivanja i pretrpavanja prostora.

Cilj uređenja je stvaranje starinskog ugođaj, a to se može postići i korištenjem adekvatnih materijala (kamen, drvo, cigla) i predmeta poput tepiha, zavjesa, stolnjaka, rasvjetnih uređaja, vaza i posuda od gline i drveta, pletenih košara. Ujedno prostor se može ukasiti interesantnim umjetničkim slikama i starim fotografijama, namještajem, predmetima i alatima.

Savremene dodatke domaćinstvu, a posebno instalacije, bi trebalo prikriti koliko god je to moguće sa zidovima, podovima, zidnim oblogama, kutijama i slično.

Od vas se očekuje da sve bude čisto i bez znakova habanja i oštećenja i to se odnosi na prilazno stubište i hodnike, podove, zidove, stropove, sanitarnu opremu i armature, stolariju i bravariju, namještaj, ostalu opremu te da je madrac čist, čvrst i bez ulegnuća, oštećenja, posteljina za krevet čista i bez znakova habanja, oštećenja, kao i sva ostala oprema i uređaji, koji još treba da budu i ispravni.

Soba osim kreveta treba imati minimalno još **noćni ormarić** ili odgovarajuću policu uz krevet, **ormar za vješanje odjeće i vješalice**, i kantu za smeće. Podrazumijeva se da je obezbijedena posteljina odnosno plahte, jastučnice i pokrivači. Dodatno soba može da ima stol sa stolicom, zastore, tepihe, noćnu svjetiljku uz krevet i glavna rasvjeta, ogledalo i slično.

Apartmani treba da osim prostorija za spavanje ima i prostor za dnevnik boravak koji treba da bude opremljen **garniturom** za sjedenje, te prostor za samostalnu pripremu jela od strane gosta sa odgovarajućom opremom.

U sobama i apartmanima može da se koristi **stari (tradicionalni) namještaj**, ali isti treba da bude res-tauriran i ispravan, a novi možete da se ukrasi **etno detaljima, posebno na posteljini i jastucima**.

Kupatilo treba da bude opremljeno sa kadom, polukadom ili tuš-kadom, umivaonikom, vi-sokom WC šoljom (šoljom sa sjedištem i ispiran-jem tekućom vodom), prostorom za odlaganjem toaletnog pribora, vješalicom za odlaganje odjeće i ogledalom. Zidovi i podovi kupatila treba da budu zaštićeni keramičkim pločicama, kamenim ploča-ma ili drugim nepropusnim materijalima. Kupatilo treba da bude dobro osvijetljeno i da može da se prozračiti.

Kupatilo se može **obogatiti autentičnim detaljima poput** odlagača za sapun, kukica za peškire ili orma-rića za odlaganje, po mogućnosti u tradicionalnim motivima i materijalima.

U turističkom seoskom domaćinstvu praksa je da se nude tradicionalna jela, jela kraja u kome se do-maćinstvo nalazi i specijaliteti koji se mogu pronaći samo na selu. Gostima je poželjno objasniti jela koja su u ponudi ispričati od čega i kako se priprema i po mogućnosti ispričati nešto o tradiciji jela, za-nimljivostima vezano ili za samu pripremu jela, sas-tojke (poput autohtonog voća, povrća, namirnica životinjskog porijekla, začina) ili za vrijeme, mjesto i razloge konzumiranja.

U ponudi pića trebaju biti alkoholna i bezalkoholna pića. Odnosno voda, kafa i čaj, a mogu biti i sokovi i sirupi iz vlastite proizvodnje, dok se od alkohol-nih pića služe tradicionalna pića rakije, likeri i vino. Hranu u domaćinstvu se može pripremati na tradi-cionalan način odnosno koristeći ražanj, roštilj, ko-

tao i slično.

Za pružanje usluge pripremanja i usluživanja hrane, pića i napitaka u seoskom domaćinstvu, domaćin-stvo mora imati prostor za pripremu jela, prostor za usluživanje u zatvorenom (trpezarija) ili otvoren-om prostoru (natkrivena ili nenatkrivena terasa), te prostor za čuvanje namirnica i pića.

Prostor za posluživanje gostiju hranom i pićem treba opremiti **sa drvenim stolovima i stolicama** ili eventualno drvenim klupama, a može biti **opremljeni i sa starim pećima, kredencima**, posuđem koje se koristilo nekad.

Stolovi u trpezariji trebaju imati površinu koja se lako čisti i održava, a na stolu treba da bude papirna salveta za jednokratnu upotrebu ili platnena salve-ta/ubrus za svako konzumno mjesto. Stolnjaci tre-ba da budu čisti i neoštećeni bijeli ili sa starinskim uzorcima npr. karirani.

Pribor za jelo treba da bude od nehrđajućeg ma-terijala. Tanjuri, bokali, zdjele i ovali treba da budu od keramike, gline, stakla ili drugih nehrđajućih materijala. Generalno treba izbjegavati pribor za jednokratnu upotrebu, posebno plastiku, te prak-tikovani upotrebu posuđa od tradicionalnih materi-jala. Osim toga, poželjno je imati namjenske (stak-lene) čaše za vodu, za bijelo vino, za crno vino i za rakije i likere.

6 ODRŽIVI RAZVOJ I EU PERSPEKTIVA

U svijetu je održivi razvoj, odnosno razvoj održivog turizma, postao glavna zvijezda vodilja razvoja svih vrsta turizma, ali posebno je u fokusu kod ruralnog turizma. Svrha ovog pristupa je u postavljanju turizma kao jednog od glavnih nosioca razvoja ruralnih područja, ali na način da turizam istovremeno čuva prirodne i kulturne resurse i doprinosi ekonomskom i društvenoj dobrobiti i lokalne zajednice i posjetilaca. Ovo posebnu ulogu ima u zaštićenim područjima poput nacionalnih parkova, ali i u kontekstu zaštite materijalnog i nematerijalnog kulturnog naslijeđa na ovim područjima.

U razvoju seoskog i agroturizma u Evropi preovlađuje destinacijski pristup, gdje čitave regije nastupaju pod zajedničkim brendom, te se često nosioci okupljaju oko zajednički tema. Najpoznatije ovakve destinacije ruralnog turizma u Evropi su Provansa (Francuska), Toscana (Italija) i Tirol (Austrija).

Sve više je zastupljen trend saradnje, umrežavanja i udruživanja, i zajedničkog nastupa na tržištu većeg broja nosilaca ponude. U okviru ovih saradnji kreiranju se tematske rute poput vinskih cesta, kružne tura koje integrišu više lokalnih proizvoda i smještajni kapaciteta, kreiraju zajedničke prodavnice u kojima domaćinstva mogu da prodaju svoje domaće proizvode, i organizuju lokalne manifestacije u okvir kojih mogu da se predstavle ili koje privlače goste u destinaciju. Primjeri uspješnih udruživanja ove vrste u BiH su Turistički klasteri UNASANA i

Turistički klaster Hercegovina.

Dodatno sve više se ide ka unapređenju kvaliteta usluga seoskih domaćinstava te kreiranju različitih programa certificiranja i oznaka kvaliteta, koji istovremeno unapređuju ponudu seoskih domaćinstava i doprinose promociji destinacija. Vrste standarda u ruralnom turizmu koje postoje su standardi za smještaj (npr. Eurogites), za proizvode (npr. Lički kvalitet, Planinski doručak), oznaka kvaliteta, oznaka porijekla, za ugostiteljske objekte (restorane), aktivnosti/ turističke animacije, čistoću, sigurnost (npr. The SafeTravels Stamp), ekološke prakse (npr. EU Ecolabel), organsku proizvodnju i tako dalje.

7 ZAKLJUČAK

Ruralni turizam u BiH pruža šansu, kao nijedna druga industrija, vama kao malim seoskim domaćinstvima da unaprijedite svoj životni standard kroz aktivnosti koje čuvaju, obogaćuju i promovišu kulturu, tradiciju i životnu sredinu.

Međutim, iako ova vrsta turizmu u BiH ima veliki potencijal, koji tek počinje da dolazi do izražaja, s obzirom da se nalazimo na samom početku, sistem za podršku razvoju seoskim domaćinstvima je još uvijek mali i neravnomjerno dostupan.

Dodatno, zakonska regulativa je još uvijek nedorečena u nekim segmentima poslovanja domaćinstva, a problem postoji i kod primjene postojeće regulative na lokalnom nivou. U skladu sa tim, u tom kontekstu u zavisnosti od toga gdje se vaše domaćinstvo fizički nalazi.

Prva adresa na koju bi trebali da se obratite za pomoć i podršku, bi trebale biti lokalne turističke organizacije / zajednice i jedinice lokalne samouprave. Međutim kako turističke organizacije ne postoje u svim opštinama, a tamo gdje postoje imaju različite kapacitete i nivo interesovanja za podršku ovoj vrsti turizma, a slična situacija je i sa kapacitetima i nivoom interesovanja je zastupljena i jedinicama lokalne samouprave, svjesni smo da to nije uvijek moguće.

Shodno tome alternativnu podršku možete da potražite u različitim udruženjima, kod lokalnih i regionalnih razvojnih agencija, i u različitim razvojnim programima, od kojih smo neke naveli u okviru korisnih linkova i informacija.

8 KORISNI LINKOVI I INFORMACIJE

Programi, organizacije i platforme koje pružaju podršku i promociju seoskim domaćinstvima u BiH:

- **SWG RRD** - seerural.org - Stalna radna grupa za regionalni ruralni razvoj sprovodi programe podrške i promocije ruralnog turizma
- **Via Dinarica** - viadinarica.com - Via Dinarica dodjeljuje podsticaje za nosioce turističke ponude duž trasa ViaDinarica-e i ima platformu preko koje mogu da se promovišu
- **EU4Agri** - eu4agri.ba - program EU u BiH koji sprovodi UNDP i koji daje bespovratna sredstva za ruralni turizam i poljoprivredne proizvođače
- **USAID Turizam** – turizambih.ba - USAID program za razvoj održivog turizma u BiH pruža podršku svim akterima u turizmu sa posebnim naglaskom na seoska domaćinstva
- **EU4Business** - eu4business.ba – Program EU u BiH koji uključuje program i podsticaje za razvoj i oporavak turizma
- **rural.ba** – Internet stranica za promociju seoskih domaćinstava u turizmu BiH
- **bhselo.ba** - Internet stranica za promociju seoskih domaćinstava u turizmu BiH
- **alterural.ba** - Internet stranica za promociju seoskih domaćinstava u turizmu BiH
- **agroturizam.hercegovina.ba** - Internet stranica

za promociju agroturističke ponude u Hercegov-
ačko -neretvanskoj županiji

- www.unasana.ba - Internet stranica UNASANA Klastera promoviše i pruža podršku seoskim domaćinstvima u Unsko-sanskom kantonu
- nationalpark-una.ba – Internet stranica za promociju turističke ponude u Nacionalnom Parku UNA sa dosta naglaskom na ruralni turizam i domaćinstva

Zakonski okvir za Republiku Srpsku

1. Zakon o turizmu (Sl.gl. RS, br. 45/17)
2. Zakon o ugostiteljstvu (Sl.gl. RS, br. 45/17)
3. Zakon o boravišnoj taksi (Sl.gl. RS, br. 78/11,106/15)
4. Pravilnik o uslovima za pružanje ugostiteljskih usluga u objektu seoskog turizma (Sl.gl. RS, br. 15/20)
5. Pravilnik o obliku, sadržaju, mjestu i načinu za vođenje evidencije gostiju kod fizičkog lica koje pruža ugostiteljske usluge na selu (Sl.gl. RS, br. 107/17)

Ovi propisi za Republiku Srpsku su dostupni na internet stranici Ministarstva trgovine i turizma Republike Srpske na mtt.vladars.net

Zakonski okvir za Federaciju BiH

1. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (Sl. gl. FBiH, br.32/09)
2. Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom domaćinstvu (Sl. gl. FBiH, br. 35/10, 53/10)
3. Pravilnik o razvrstavanju, minimalnim uslovima i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u seoskom domaćinstvu (Sl. gl. FBiH, br. 32/10)
4. Pravilnik o obliku i sadržaju vođenja knjige gostiju i popisa gostiju (Sl. gl. FBiH, br. 40/10)
5. Pravilnik o upisnicima ugostiteljskih objekata i o upisu o pružanju ugostiteljskih usluga u domaćinstvu i seljačkom domaćinstvu (Sl. gl. FBiH, br. 40/10)
6. Zakon o federalnim upravnim pristojbama i Tarifama federalnih upravnih pristojbi (Sl. gl. FBiH, br. 6/98, 8/00, 43/13 i 98/17)

Svi navedeni propisi za Federaciju BiH su dostupni na stranici Federalnog ministarstva okoliša i turizma na internet adresi www.fmoit.gov.ba

Autor:

Milena Ljubičić, dipl. menadžer turizma

Izrada vodiča je podržana u okviru Projekta: “Jačanje kapaciteta za podršku ruralnom razvoju u jugoistočnoj Evropi” koju sprovodi Stalna radna grupa za regionalni ruralni razvoj (SWG) u jugoistočnoj Evropi u partnerstvu sa Njemačkom organizacijom za međunarodnu saradnju (GIZ).

Rasadnik Nešković, Bratunac